

Ioana BUJOR*

**VOCATION SIVE ELECTIO?
O ABORDARE RAȚIONALISTĂ A PROBLEMEI POPORULUI ALES, LA
BARUCH SPINOZA (*TRATATUL TEOLOGICO-POLITIC, CAP. III - DE
HEBRAEORUM VOCATIONE. ET AN DONUM PROPHETICUM HEBRAEIS
PECULIARE FUERIT*)**

**VOCATION SIVE ELECTIO?
A RATIONALIST APPROACH OF THE CHOSEN PEOPLE ISSUE, AT
BARUCH SPINOZA (*TREATISE ON THEOLOGY AND POLITICS, CHAP. III
- DE HEBRAEORUM VOCATIONE. ET AN DONUM PROPHETICUM
HEBRAEIS PECULIARE FUERIT*)**

- Abstract -

The terms „covenant” and „chosen people” are among the most widely discussed notions when it comes to the well-known monotheistic doctrine from Hebrew Bible. According to the traditional view, God established an everlasting covenant with the people of Israel at Mount Sinai and made them His chosen people (*am hanivar*). However, seventeenth-century philosopher Baruch Spinoza, in one of his most controversial work, *Tractatus theologico-politicus* (anonymously published in 1670), promotes a different way of interpreting the Scripture. In the third chapter of his *Treatise*, Spinoza calls into question the validity of Israel’s chosenness. The present paper aims to offer a translation from Latin into Romanian of the chapter already mentioned. It is worth noting that the translation follows the edition of the original Latin text prepared by Carl Gebhardt (Heidelberg, 1925). Also, it must be emphasized that this translation is part of a wider paper - *Vocation sive electio? On the chosen people in Theological-Political Treatise. Translation and interpretation* – whose purpose was to analyse the problem of the chosen people of Israel from Spinoza’s perspective.

Keywords: election, chosen people, covenant, Judaism, identity, rationalism, philosophy.

* Universitatea din București (ioanabujor28@yahoo.com).

Cazul poporului lui Israel pare să fie o excepție de la dinamica cea mai frecventă pe care o suferă identitățile naționale de-a lungul devenirii istorice, mai ales când este vorba de o istorie deosebit de tumultuoasă; în ciuda exilului, primejdiilor sau a calamităților care s-au succedat rând pe rând, el a continuat să existe. Se poate trage de aici concluzia că el este, într-adevăr, poporul ales? Baruch Spinoza, filosof raționalist din secolul al XVII-lea, a abordat această întrebare într-o manieră mai degrabă filosofică decât confesională în lucrarea sa, *Tractatus Theologico-Politicus* (*Tratatul teologico-politic*). În capitolul al III-lea al tratatului în discuție, *De Hebraeorum vocatione. Et an Donum Propheticum Hebraeis peculiare fuerit*, Spinoza ajunge la câteva concluzii intrigante, ce își găsesc fundamentul în respingerea caracterului veșnic, singular sau absolut al alegerii.

Născut în 1632, la Amsterdam, într-o familie de evrei *marrani*¹ veniți din Portugalia, filosoful apare drept o personalitate controversată în epocă din cauza cutezanței sale de a se îndepărta de tradiție și de curentele filosofiei tradiționale. Deși este educat în spiritul comunității evreiești din Amsterdam și se remarcă drept un elev ilustru, în 1656 i se va aplica cea mai gravă pedeapsă, excomunicarea (*herem*). În textul excomunicării sale este criticat aspru și acuzat de *erezii abominabile*; totuși, nu este dată nicio explicație în vederea clarificării acestei sintagme.

Tratatul teologico-politic: structură și conținut

Etica și *Tratatul teologico-politic* sunt considerate cele două opere de maturitate ale lui Baruch Spinoza. Interesant este că în momentul excomunicării sale (1656), Spinoza nu publicase încă nimic, iar singura lucrare publicată în timpul vieții sub numele lui (1663) este un comentariu la *Principiile filosofiei* lui Descartes (*Renati Descartes Principiorum Philosophiae, Pars I et II, More Geometrico demonstratae*), lucrare ce nu poate fi caracterizată drept conținând *erezii abominabile*, așa cum apare în textul excomunicării. Abia în 1675, *Etica* începe să circule sub formă de manuscris, urmând ca în 1677 (după moartea sa) să apară în *Opera posthuma*,

¹ Termen folosit pentru a desemna evreii din Spania și Portugalia care, deși au fost obligați să se convertească la catolicism, au continuat să practice iudaismul în secret (este și cazul familiei lui Spinoza care emigrează din Portugalia în Amsterdam, Țările de Jos).

alături de alte lucrări precum: *Tactatus de Emendatione Intellectus* (*Tratatul despre îndreptarea intelectului*), *Tractatus Politicus* (*Tratatul politic*), *Compendium Grammatices Linguae Hebraeae* (un compendiu al gramaticii limbii ebraice), cât și alături de corespondența filosofului (*Epistolae*). Un an mai târziu, întreaga operă a lui Spinoza va fi interzisă de către statul olandez.

În ceea ce privește *Tratatul teologico-politic*, acesta a fost publicat în 1670, anonim, și a stârnit numeroase reacții adverse, mai ales din partea adepților dogmelor scolastice și teologice.

Un element-cheie în decodificarea mesajului *Tratatului teologico-politic* îl reprezintă însăși „Prefața”, unde Spinoza, pe de o parte, oferă o justificare nevoii sale de a scrie această lucrare, pe de altă parte, prezintă o structură sumară a cărții împreună cu lucrurile ce urmează a fi discutate. Necesitatea scrierii unui astfel de studiu și-a găsit fundamentul în următoarele considerente: teama („cauza de la care se naște, se menține și se păstrează vie superstiția”²), prejudecățile („care învăluie sufletul sub masca evlaviei”³) și libertatea. Elementul comun acestora, la care filosoful se raportează, este individul⁴. Spinoza face referire în nenumărate rânduri la acesta, îndeosebi atunci când subliniază nepriceperea, naivitatea și ignoranțalui, atât în „Prefață”⁵, cât și în cuprinsul cărții⁶. În ceea ce privește libertatea⁷, Spinoza se dovedește a fi actual în contextul lumii de astăzi, atunci când recunoaște liberul arbitru și admite importanța acestuia pentru buna funcționare a statului și a lumii, în general. În același timp, este și un mod prin care își ia măsurile de precauție pentru a nu fi înțeles greșit (deși publică anonim); libertatea este în acord cu dreptul natural pe care un individ îl are într-un stat liber.

² Spinoza, *Tratatul teologico-politic*, Prefață, t.n.

³ Ibidem, t.n.

⁴ I.e. poporul/omul obișnuit/vulgul (< lat. *vulgus*).

⁵ Vezi Spinoza, *Tratatul teologico-politic*, Prefață: „de aceea, poporul rămâne mereu la fel de jalnic, pentru nimic nu-și găsește mai mult timp liniștea, ci îi place îndeosebi acel lucru care este nou și care nu l-a înșelat”, t.n.

⁶ Ibidem: „în sfârșit, știu că statornicia mulțimii este îndărătnică, și nu este condusă de rațiune, ci dusă de o pornire nestăvilă, fie când laudă, fie când critică”, t.n.

⁷ Ibidem: „așadar, de vreme ce nouă ni s-a dat rara fericire să trăim într-o Republică, unde fiecăruia i s-a îngăduit întreaga libertate de a judeca și de a cinsti pe Dumnezeu după felul său, și unde nimic nu este mai scump și mai dulce decât libertatea”, t.n.

Un alt concept pe care Spinoza îl introduce în discursul său este rațiunea⁸, care, în viziunea sa, a fost nedreptățită de-a lungul timpului, fiind greșit interpretată („este clar că rațiunea, nu numai că este disprețuită, dar este și condamnată de mulți drept un izvor de lipsă de evlavie”⁹), în timp ce „născocirile omenești sunt privite ca documente divine”¹⁰. În fapt, din întregul tratat transpar multiple perechi duale, în care rațiunea reprezintă o constantă: rațiune și teologie, rațiune și religie, rațiune și credință, rațiune și superstiție (înțeleasă drept credulitate, caracteristică unei minți ce persistă în irațional).

Structural, *Tratatul teologico-politic* cuprinde douăzeci de capitole și poate fi divizat în trei părți principale, în funcție de modul în care filosoful alege să trateze problemele aflate în discuție. Prima parte (capitolele I-VI) constituie un demers introductiv-explicativ, în care Spinoza supune atenției lucruri fundamentale în cuprinsul iudaismului (relația profeție-profeți, legea divină-miracole și ceremonii, statutul privilegiat al poporului evreu de a fi poporul ales și de a profeti), dorind să explice propria sa atitudine față de acestea. Elementul care este adus în centrul discuției în această parte este faptul că nu recunoaște profeția ca având de-a face cu supranaturalul, ci, pornind de la Scriptură (acordând o atenție deosebită definirii termenului ebraic *ruah*¹¹), conchide că profeții doar aveau o imaginație neobișnuită și deasupra celei comune¹²). Urmând acest argument, se afirmă că revelația se face prin imaginație, de aceea profețiile au variat depinzând de imaginația profeților.

A doua parte (capitolele VII-XI) are un caracter interpretativ și presupune examinarea amănunțită a relatărilor biblice, scopul fiind „să ne eliberăm mintea de prejudecățile teologice și să nu admitem cu ușurință drept documente divine plâsmuirile omenești”¹³, după cum însuși autorul precizează. Spinoza critică vehement manipularea dominației religioase, care, deși se bazează pe textul Scripturii, ea devine un instrument pentru supunerea

⁸ În textul original din limba latină, pentru „rațiune” apare *lumen naturale*, „lumină naturală”.

⁹ Spinoza, *Tratatul teologico-politic*, Prefață, t.n.

¹⁰ Ibidem, t.n.

¹¹ Pentru explicațiile pe care le propune filosoful acestui termen, vezi Spinoza, *Tratatul teologico-politic*, cap. I.

¹² Idee care se regăsește în capitolul I al *Tratatului teologico-politic*.

¹³ Spinoza, *Tratatul teologico-politic*, cap. VI, t.n.

și controlul individului, dar și un mijloc al dezbinărilor între oameni. De aceea, filosoful îndeamnă la o interpretare făcută prin filtrul *luminii naturale*.

Capitolele XII-XV pot fi interpretate ca fiind o abordare conclusivă, întrucât ideile prezentate în aceste capitole succed logic explicațiilor precedente. O idee care urmează demersului interpretativ din cea de-a doua parte este legată de scopul Scripturii, anume „învățătura Scripturii nu conține speculații sublime, și nici lucruri filosofice, ci doar lucruri foarte simple care pot fi înțelese chiar și de cineva greu de cap” (Spinoza, *Tratatul teologico-politic*, cap. IX, t.n.). În această parte accentul se pune pe găsirea unor relații sau din contră, spulberarea unor legături și inversarea unor raporturi între: teologie și rațiune, teologie și filosofie. Ultimele capitole ale *Tratatului* (capitolele XVI-XX) sunt îndreptate spre cadrul politic, care vizează statul și libertatea individului de a gândi în acest construct politic. Acest lucru nu este întâmplător, întrucât filosoful însuși mărturisește că unul din scopurile sale este de a arăta că filosofia nu contravine normelor statului.

Sintetizând, mesajul pe care îl are în vedere Spinoza în *TTP* este unul unitar și în esență, simplu, ce are în vedere buna orânduire a vieții prin filtrul rațiunii. Ideile care stăruie în discursul său, necesare a fi urmărite în analiza capitolelor *Tratatului*, pot fi rezumate după cum urmează:

- *Deus sive natura* („Dumnezeu sau natura”, după cum este susținut și în *Etica*);
- existența unui mecanism de producere a superstiției (declanșată de frică, susținută de ritual/ceremonial/practică religioasă și perpetuată de o religie falsă);
- instituționalizarea religiei își găsește fundamentul în abuzurile de interpretare care vizează dominația autorității ecleziastice;
- mesajul Scripturii este unul foarte simplu, care nu conține speculații și are în vedere ascultarea și buna funcționare a unui construct socio-politic;
- filosofia nu se află în niciun fel de raport cu teologia și nu își propune să contravină statului.

Traducere adnotată

TRATATUL TEOLOGICO–POLITIC

Capitolul III

De Hebraeorum vocatione. Et an Donum Propheticum Hebraeis peculiare fuerit

Traducerea s-a efectuat după ediția de referință în latină *Tractatus theologico – politicus*, în *Spinoza Opera*, ed. Carl Gebhardt, Heidelberg, 1925.

Precizări tehnice:

1. Cuvintele sau sintagmele care apar între paranteze pătrate („[...]”) reprezintă structuri care nu se regăsesc în textul latinesc, însă le-am considerat necesare/de ajutor pentru o mai bună înțelegere a textului și pentru cursivitatea frazei.

2. Traducerea citatelor din Vechiul și Noul Testament, inserate în textul latinesc atât în ebraică, cât și în latină (sau uneori, doar în latină), nu urmează o ediție oficială, ci reprezintă traducerea proprie.

Despre chemarea evreilor; și dacă darul profetic a fost [dat în mod] special evreilor

Adevărata fericire și împlinire a fiecăruia stă numai în desfătarea cu ceea ce este bine¹⁴, [și] nu în lauda¹⁵ că numai el se bucură de bine, în timp ce restul sunt ținuți departe; căci, acela care se consideră mai împlinit pentru că numai lui însuși îi este bine, [iar] celorlalți nu¹⁶, sau pentru că el este mai împlinit și mai norocos decât restul, acela nu cunoaște adevărata fericire și împlinire, iar veselia pe care și-o imaginează de aici, afară de faptul că e copilărească, nu-și trage originea de la niciun alt lucru, decât din invidie și dintr-un suflet ticălos. De exemplu, adevărata fericire și împlinire a omului stă în înțelepciunea însăși și în cunoașterea adevărului, dar nicidecum în faptul că este mai înțelept decât ceilalți sau că celorlalți le lipsește adevărata

¹⁴ Lit. „plăcerea/bucuria/desfătarea singură a binelui”.

¹⁵ Alternativ: „fală”, „mândrie”, „fudulie”, „faimă”, „renume”.

¹⁶ Lit. „celorlalți nu le este la fel de bine”.

cunoaștere; în realitate, acest lucru nu face să-i crească în niciun fel¹⁷ înțelepciunea, adică, adevărata lui fericire. Și astfel, cel care se bucură de acest lucru, [în fapt], se bucură de răul celuilalt; mai bine zis, este invidios și rău și nu a căutat să cunoască, nici adevărata înțelepciune, nici tihna adevăratei vieți.

Așadar, când Scriptura - ca să-i încurajeze pe evrei să se supună legii - spune că Domnul Și i-a ales pe ei pentru Sine înaintea altor popoare (vezi Deut. 10:15), că lor le este apropiat, [iar] altora nu (Deut. 4:4-10), că numai lor le-a statornicit¹⁸ legi drepte (același capitol, vers. 8), în sfârșit, că numai lor li s-a făcut cunoscut, în timp ce restul au fost puși mai prejos (vezi același capitol, vers. 32), și așa mai departe, [aceasta¹⁹] nu a vorbit decât după puterea lor de înțelegere²⁰, [a acelor] care nu cunoscuseră adevărata împlinire, după cum am arătat în capitolul anterior și [după cum] afirmă însuși Moise (vezi Deut. 9:6-7). De fapt, cu siguranță ei nu ar fi fost mai puțin fericiți dacă Domnul i-ar fi chemat pe toți, în egală măsură, întru salvare; și nici nu le-ar fi fost mai puțin binevoitor lor dacă i-ar fi ajutat și pe restul la fel; nici legile nu ar fi fost mai puțin drepte, nici ei, mai puțin înțelepți, chiar dacă fuseseră date tuturor; miracolele nu ar fi dovedit mai puțin puterea Domnului, chiar dacă ar fi fost făcute și pentru alte popoare; în sfârșit, nici evreii nu ar fi fost mai puțin constrânși să Îl cinstească pe Domnul, dacă El ar fi acordat tuturor, în mod egal, toate aceste daruri.

Însă, faptul că Domnul îi zice lui Solomon (vezi I Regi 3:12) că după el nu va mai exista nimeni la fel de înțelept, pare a fi doar un mod de exprimare²¹ pentru a semnala o înțelepciune extraordinară. Oricum ar fi, cu greu se poate crede²² că Domnul i-ar fi promis lui Solomon – în vederea unei stări de fericire mai mari – că nu va [mai] da nimănui după el²³ o asemenea înțelepciune. În realitate, acest lucru nu ar fi îmbogățit pătrunderea²⁴ lui

¹⁷ Termenul *prorsus* („întru-total”, „tocmai”, „absolut”), aflându-se lângă *nihil*, dobândește înțelesul de „deloc”, „nicidecum”, „nicicum”.

¹⁸ De la verbul *praescribo,-ere,-scripsi,-scriptum*, „a trasa”, „a recomanda”, „a fixa”, „a prescrie”.

¹⁹ I.e. Scriptura.

²⁰ De la substantivul *captus,-us*, „capacitate (fizică sau intelectuală)”.

²¹ Lit. „un fel/mod de a vorbi”.

²² Lit. „nu este nicidecum de crezut”.

²³ În text apare adverbul de timp *postea*, „după aceea”.

²⁴ Termenul *intellectus,-us* se referă la capacitatea de a avea o activitate rațională, la „înțelegere”, „cunoaștere”, „minte”, „intelect”, „inteligentă”.

Solomon și chiar dacă Domnul ar fi zis că va da tuturor aceeași înțelepciune, regele, dând dovadă de judecată²⁵, nu ar fi fost mai puțin recunoscător²⁶ Lui pentru un asemenea dar.

Dar de fapt, deși spunem că Moise, în pasajele din Pentateuch citate anterior, a vorbit după puterea de înțelegere a evreilor, totuși nu vrem să contestăm faptul că Domnul le-a statornicit numai lor legile Pentateuchului, nici că le-a vorbit doar lor; în sfârșit, [nu vrem să contestăm] nici faptul că evreii au văzut atâtea lucruri demne de mirare, cum nu s-a [mai] întâmplat niciunui alt popor. Un singur lucru, însă, vrem să arătăm, anume că Moise a vrut să îi îndrume pe evrei, prin aceste argumente în mod special, - potrivit cu puterea lor copilărească de înțelegere - astfel încât să-i atragă²⁷ mai mult înspre cinstirea Domnului. Apoi, am vrut să arătăm că evreii s-au distins de restul popoarelor, nu prin cunoaștere, nici prin pietate, ci, cu siguranță, prin alt lucru; sau (ca să vorbesc în stilul Scripturii, după puterea lor de înțelegere) evreii au fost aleși de Domnul înaintea celorlalte popoare nu pentru viața adevărată sau pentru speculații mărețe – cu toate că erau des îndrumați [spre aceasta] -, ci [au fost aleși], în mod clar, pentru alt lucru. Despre ce este vorba, voi arăta aici, în detaliu.

Însă, înainte să încep, vreau să explic pe scurt ce înțeleg prin călăuzirea²⁸ Domnului, prin ajutor din afară și ajutor lăuntric și, în continuare, ce înțeleg prin soartă. Prin călăuzirea Domnului înțeleg ordinea statornică și neschimbătoare a naturii sau înlănțuirea lucrurilor naturale. Căci, am zis mai înainte și am arătat și în alt loc faptul că legile universale ale naturii, după care se întâmplă și se decid toate lucrurile, nu sunt decât hotărâri veșnice ale Domnului, care înglobează²⁹ mereu adevărul veșnic și necesitatea. Așadar, fie că spunem că toate se întâmplă prin manifestarea³⁰ legilor naturii, fie, că toate sunt orânduite după hotărârea și călăuzirea

²⁵ Lit. *prudens Rex*, „rege cu judecată/cu minte”.

²⁶ Lit. *gratias agere*, „a aduce mulțumiri”.

²⁷ De la verbul *devincio*, *-ire*, *-vinxi*, *-victum*, „a lega strâns”, „a uni”, „a atașa”; Lit. „să-i lege mai mult de cinstirea Domnului”.

²⁸ Traducerea și sensul termenului trebuie înțeles pornindu-se de la la substantivul *directio*, *-onis*, „alinieră”, „nivelare”, „linie dreaptă”, „direcție”, „îndreptare”, „îndrumare”, aflat în relație cu verbul *dirigo*, *-ere*, *-rexi*, *-rectum*, „a pune în linie dreaptă”, „a determina”, „a trasa”, „a da o anume direcție”, „a reglementa”.

²⁹ De remarcat sensul de bază al verbului *involvere*, *-ere*, *-volvi*, *-volutum*, „a rostogoli”, „a înfășura”, „a înveli”, „a învălui”.

³⁰ Lit. „făcând/îndeplinind”.

Domnului, spunem [unul și] același lucru. Apoi, pentru că puterea lucrurilor naturale reprezintă însăși puterea Domnului³¹, prin care se întâmplă și se stabilesc toate, de aici rezultă că orice face omul în folosul său, spre a se păstra în viață – [om] care este și el parte a naturii - sau orice îi oferă natura fără ca el să facă nimic, îi este dat de puterea divină, fie că aceasta acționează prin natura umană, fie prin lucruri dinafara naturii omenești. Astfel, acesta reprezintă „ajutorul lăuntric” al Domnului: orice poate împlini natura umană, prin puterea sa, pentru a se păstra în viață și, pe lângă acesta, „ajutor din afară” al Domnului, se poate numi, pe bună dreptate, orice trece din puterea unor cauze externe în folos propriu.

În plus, din aceste lucruri se poate deduce cu ușurință ce trebuie să se înțeleagă prin alegerea Domnului. Căci, de vreme ce nimeni nu întreprinde nimic decât după ordinea predeterminată a naturii, adică după hotărârea și călăuzirea veșnică a Domnului, de aici rezultă că nimeni nu-și alege modul de a trăi și nici nu reușește să ducă la bun sfârșit ceva, decât prin chemarea unică a Domnului, care îl alege pe unul în favoarea altora pentru această sarcină, fie pentru acest mod de a trăi. Apoi, prin soartă nu înțeleg altceva decât călăuzirea Domnului, întrucât orientează lucrurile omenești într-un anumit sens prin cauze externe și nebănuite.

După ce am amintit în treacăt aceste lucruri, să revenim la scopul nostru, ca să vedem care a fost motivul pentru care poporul evreu a fost numit de Domnul popor ales înaintea celorlalte popoare. Pentru a expune acest lucru, voi continua după cum urmează³². Toate cele pe care le dorim în mod sincer vizează aceste trei lucruri: să înțelegem lucrurile prin cauzele lor prime, să dominăm patimile, adică să dobândim obișnuința virtuții, și, în cele din urmă, să trăim în siguranță și într-un corp sănătos. Mijloacele care servesc în mod firesc primului și celui de-al doilea scop, și care pot fi considerate întocmai cauze imediate și eficiente, sunt păstrate chiar în natura umană, așa că dobândirea acestora depinde doar de puterea noastră sau, mai exact, doar de legile naturii umane. Din acest motiv, trebuie să se susțină vehement că aceste daruri nu au fost caracteristice unui singur popor, ci au fost comune întregului neam omenesc (asta dacă nu vrem să născocim că natura a creat odinioară specii diferite de oameni); iar mijloacele care au în vedere un trai liniștit și menținerea corpului în viață, depind, înainte de toate,

³¹ Lit. „nu înseamnă decât puterea Domnului”.

de lucruri exterioare. Din acest motiv, sunt numite daruri ale sortii, căci depind, fără îndoială, mai ales de călăuzirea cauzelor externe pe care le trecem cu vederea. Astfel că, în ceea ce privește acest lucru, cel lipsit de judecată este la fel de fericit sau de nefericit cum este cel cu judecată.

Cu toate acestea, pentru a trăi în siguranță și pentru a ne feri de nedreptățile altor oameni, chiar și aceluia fără minte, ghidarea umană și vigilența poate ajuta mult. Pentru acest lucru, rațiunea și experiența nu [ne-]a arătat³³ niciun mijloc mai sigur decât formarea unei societăți cu legi incontestabile, stăpânirea unei întinderi stabile de pământ și concentrarea³⁴ forțelor tuturor [oamenilor] într-un singur corp, întocmai cum este corpul societății.

Însă, în realitate, pentru formarea și păstrarea unei societăți este nevoie de înzestrare, și de o vigilență care nu este comună [tuturor]. De aceea, acea societate va fi mai sigură, mai statornică și mai puțin neputincioasă în fața sortii³⁵; [va fi o societate] care este consolidată și condusă de oameni cu judecată și precauți; și dimpotrivă, societatea care este alcătuită din oameni cu spiritul necultivat, stă, în cea mai mare parte, atârnată sortii și este mai puțin statornică. Și totuși, dacă [aceasta] ar rezista mult timp, asta se datorează unei călăuziri străine și nu a sa; în plus, dacă ar depăși mari pericole și treburile i-ar merge bine, nu va putea să nu admire și să nu cinstească a Domnului călăuzire (întrucât Domnul lucrează prin cauze externe ascunse și nu prin natura și mintea omului); acest lucru poate fi considerat drept un miracol, având în vedere că nimic nu se întâmplă decât cu totul neașteptat și împotriva presupunerilor.

Așadar, popoarele se diferențiază unele de altele doar prin acest lucru, anume prin felul societății și al legilor sub care trăiesc și se conduc; și cu atât mai mult, poporul evreu nu a fost ales de Domnul înaintea celorlalte popoare pentru capacitatea lor de pătrundere a minții sau din motivul tihnei sufletești,

³² Lit. *sic*, „astfel”.

³³ Lit. „nu ne-a învățat”.

³⁴ Lit. „a face să ajungă”.

³⁵ Alternativă de traducere: „acea societate va fi mai sigură, mai statornică și mai puțin supusă/expusă sortii”.

ci pe baza felului societății și pe baza sorții³⁶ - prin care a dobândit un stat cu putere supremă³⁷ - și prin felul în care l-a păstrat pe acesta atâția ani.

Acest lucru este binecunoscut³⁸ chiar din Scriptură. Căci dacă cineva ar parcurge-o chiar și-n treacăt, va vedea clar că evreii au întrecut celelalte popoare într-un singur lucru: au dus la bun sfârșit³⁹ lucrurile lor care aparțineau de siguranța vieții și au depășit mari pericole – lucru care [s-a întâmplat] îndeosebi prin mijlocirea ajutorului extern al Domnului, în timp ce⁴⁰ în toate celelalte lucruri a fost la fel⁴¹ [cu celelalte popoare]și Domnul a fost favorabil tuturor, în egală măsură.

Căci, în ceea ce privește capacitatea lor de pătrundere a minții (după cum am arătat în capitolul anterior), este clar că ei aveau idei despre Dumnezeu și despre natură întru totul obișnuite. Din acest motiv, nu au fost aleși de Domnul înaintea altor popoare pe baza capacității lor de pătrundere a minții, dar nici pe baza virtuții și a adevăratei vieți. În realitate, în ceea ce privește acest lucru, au fost la fel cu celelalte neamuri, excepție făcând foarte puțini care fuseseră aleși⁴². Așadar, alegerea și chemarea acestora stătea în fericirea de scurtă durată și în avantajele unui stat cu putere supremă. Dar nu remarcăm ca Domnul să fi promis Patriarhilor sau succesorilor lor altceva afară de acest lucru. Dimpotrivă, în Lege nu se promite nimic altceva [drept răsplată] pentru ascultare decât prosperitate⁴³ neîncetată a statului și celelalte avantaje ale acestei vieți; iar [drept pedeapsă] pentru neascultare⁴⁴, pentru ruperea legământului, pentru devastarea statului se anunță necazuri foarte mari.

Nici nu e de mirare, căci scopul oricărei societăți și al oricărui stat este a trăi în siguranță și fără [vreo] greutate (după cum este evident din cele

³⁶ Lit. „bazându-se pe/din motivul”.

³⁷ De remarcat faptul că substantivul *imperium*, -ii poate însemna, pe de o parte „autoritate”, „putere”, „conducere” și pe de altă parte, „stăpânire”, „stat”, „regat”, „imperiu” (teritoriul asupra căruia se exercită autoritatea). De-a lungul textului lui Spinoza, termenul este folosit în ambele sensuri; așadar, a fost tradus în funcție de context.

³⁸ Lit. „este cunoscut foarte clar/se cunoaște foarte clar”.

³⁹ Lit. „au îndeplinit cu rezultat fericit/favorabil”.

⁴⁰ A se interpreta cu valoare adversativă; în text: *autem* - „însă”, care marchează o idee contrară, opusă.

⁴¹ În text: *aequales*, „egali”.

⁴² Lit. „afară de câțiva aleși”.

⁴³ În text, *felicitas*, „fericire”.

⁴⁴ Alternativ: „încăpățănare”, „îndărătnicie”.

spuse și după cum vom arăta mai pe îndelete în cele ce urmează). Însă, un stat nu poate rezista înafara legilor, legi prin care se menține fiecare stat cu putere supremă. Căci dacă toți membri unei societăți ar vrea să renunțe⁴⁵ la legi, ei vor face să se destrame⁴⁶ societatea chiar prin acest lucru și vor distruge statul. Astfel, pentru grija constantă față de legi, nu s-a putut promite societății evreilor nimic altceva decât siguranța vieții și avantajele acesteia, iar pentru nesupunere nu se putea hotărî vreo suferință mai sigură decât năruirea statului și [toate] cele rele, care se trag de obicei din asta și pe lângă acestea, altele, care se întâmplă (lor, în mod special) din năruirea unui stat excepțional⁴⁷. Dar nu e nevoie deocamdată să vorbesc mai pe larg despre acestea.

Doar acest lucru îl mai adaug: Legile Vechiului Testament au fost revelate și statornicite doar iudeilor. Căci, de vreme ce Domnul i-a ales doar pe ei pentru constituirea unei societăți aparte⁴⁸ și a unui stat cu putere supremă, trebuiau, în mod necesar, să aibă chiar și legi speciale. Totuși, nu mi-e îndeajuns de clar dacă Domnul ar fi statornicit și altor popoare legi proprii sau dacă S-ar fi revelat chiar și legislatorilor acestora în mod profetic, sub forma acelor însușiri caracteristice prin care era de obicei El închipuit.

Cel puțin un lucru transpare în mod clar din Scriptura însăși, [anume că] și alte popoare au avut un stat cu putere supremă și legi aparte prin mijlocirea călăuzirii externe a Domnului. Pentru a demonstra acest lucru, voi aduce [drept dovadă] doar două pasaje din Scriptură. În Geneză 14: 18-20, se spune că Melchisedec a fost regele Ierusalimului și Mare Preot al Domnului și că l-a binecuvântat pe Avram, precum era dreptul unui preot (vezi Numeri 6:23), și, în continuare, că Avram, - cel iubit al Domnului – a dat a zecea parte din întreaga sa avere acestui Preot al Domnului. Toate acestea sunt de ajuns să arate că, înainte să fi format neamul israelit, Domnul a numit regi și preoți în Ierusalim și a statornicit acestora obiceiuri și legi. Dacă asta s-a întâmplat în mod profetic, după cum am [mai] zis, nu e îndeajuns de clar.

Măcar de un lucru sunt convins, [anume] că Avram, pe când trăia acolo, și-a dus viața potrivit acelor legi, cu stăruință. Căci Avram nu a primit

⁴⁵ De la verbul *valedico*, -ere, -dixi, „a-și lua adio”, „a-și lua rămas bun”.

⁴⁶ De la verbul *dissolvo*, -ere, -solvi, -solutum, „a desface”, „a descompune”, „a dezmembra”.

⁴⁷ Alternativă de traducere: „altele care se nasc, pentru ei în mod special, din năruirea statului lor cu putere extraordinară”.

de la Domnul niciun obicei religios în mod special și, cu toate acestea, în Geneză 26:5 se zice că Avram respecta practica religioasă, învățăturile, rânduielile și Legile Domnului, care trebuie înțelese, fără îndoială, drept practica religioasă, învățăturile, rânduielile și legile regelui Melchisedec. Maleahi 1:10-11 blamează pe evrei cu aceste vorbe: מי גם בכם ויסגור דלתים ולא תאירו מזבתי חנם אין לי חפץ בכם וגו': כי ממזרה שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום *Oare este cineva în rândul vostru, care să închidă ușile (templului), ca să nu [mai] puneți foc deagaba pe altarul meu; nu-mi găsesc plăcerea în vorbe și așa mai departe. Căci de la răsăritul soareluiși până la apusul lui, mare este numele meu în rândul neamurilor și mi se aduc jertfe⁴⁹ și daruri curate oriunde; mare este numele meu în rândul neamurilor, zice Domnul oștirilor⁵⁰*. De vreme ce din aceste cuvinte nu se poate admite nicio altă perioadă de timp decât cea în discuție⁵¹ (asta dacă nu vrem să scoatem sensul din ele), este mai mult decât de ajuns să se arate că, în acel timp, iudeii nu au fost preferați mai mult de Domnul⁵² decât [au fost] alte popoare; mai mult, că Domnul s-a făcut cunoscut la acea vreme prin minuni mai mult altor popoare decât [s-a făcut] iudeilor, care își redobândiseră atunci, în parte, statul fără [ajutorul] miracolelor; apoi, că popoarele au avut practici religioase și ceremonii prin care erau plăcute de Domnul.

Fac, însă, aceste trimiteri, căci sunt de ajuns pentru scopul meu: să arăt că alegerea iudeilor nu se referă la nimic altceva decât la bunăstarea trecătoare a corpului și la libertate, fie la puterea limitată sau neutră pe care au dobândit-o; și, în mod logic, [se referă] și la Legi, întrucât [acestea] erau necesare pentru consolidarea acestui stat aparte; în sfârșit, la felul în care acestea au fost revelate. Însă, în ceea ce privește celelalte lucruri, și în ceea ce

⁴⁸ Cu sensul de „particular”, „singular”, „unic în felul său”, „extraordinar”, „excepțional” (de la adjectivul *singularis*, -e).

⁴⁹ De remarcat verbul de bază, *suffio*, -ire, -ii, -itum, „a afuma”, „a purifica prin afumare”.

⁵⁰ A se remarca termenul צבאות (de la rădăcina צבא, „armată”), care are înțelesul de „în numele Domnului, văzut ca Domn al războiului”(cf. F. Brown, S. Driver, C. Briggs, *The Brown, Driver, Briggs Hebrew and English lexicon: with an appendix containing the Biblical Aramaic: coded with the numbering system from Strong's Exhaustive concordance of the Bible*, Peabody, Hendrickson, Massachusetts, 2014, p.839); alternativ: „Domnul Savaot”.

⁵¹ Lit. „cea prezentă”, i.e. din timpul lui Maleahi.

⁵² Lit. „nu au fost mai mult aleși de Domnul”.

privește acelea în care stă adevărata fericire a omului, ei au fost la fel ca ceilalți.

Așadar, când în Scriptură se spune (vezi Deut. 4:7) că niciun alt popor nu-și are [dumne]zeii la fel de aproape cum îl au iudeii pe Domnul, trebuie să se înțeleagă acest lucru doar cu referire la stat și doar cu referire la acea perioadă de timp, în care li s-au întâmplat atâtea miracole și așa mai departe. Căci, în ceea ce privește inteligența și virtutea, adică, în ceea ce privește împlinirea, după cum am spus deja și după cum am arătat prin rațiunea însăși, Domnul a fost apropiat tuturor în aceeași măsură, lucru care este îndeajuns de clar chiar din Scriptură. Căci, zice psalmistul (Psalmul 145:18): קרוב יהוה לכל אשר יקראוהו באמת קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. *Domnul este aproape de toti cei care Îl cheamă, de cei care Îl cheamă cu adevărat.* La fel, în același Psalm (Psalm 145:9): טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו *Domnul este binevoitor tuturor și mila Lui este pentru toate cele pe care El le-a făcut*⁵³. În Psalmul 33:15, se zice clar că Domnul a dat tuturor aceeași inteligență, prin aceste cuvinte תיוצר יתר לכם *care formează inima lor în același chip*. Într-adevăr, la evrei se credea că inima este temelia sufletului și a minții, lucru care consider că este prea bine cunoscut tuturor. Apoi, din Iov 29:28 se vede clar că Domnul a statornicit această Lege pentru întreg neamul omenesc, [anume] să se teamă de Domnul, să se țină departe de lucrurile rele sau să facă bine, și din acest motiv, Iov, deși păgân, fusese cel mai drag Domnului dintre toți, pentru că i-a întrecut pe toți prin pietate și credință.

Apoi, din Iona 4:2, traspere foarte clar că Domnul este tuturor binevoitor, nu doar iudeilor, și milos, îndelung răbdător, de o generozitate însemnată și nu îi este pe plac răul. Într-adevăr, zice Iona, *de aceea am decis mai înainte să fug din Tharsis, căci știam* (desigur, din cuvintele lui Moise, care se știu din Exod 34:6) *că Tu ești Dumnezeu binevoitor, milos și toate celelalte*, cu atât mai mult, că va lăsa nepedepsiți păgânii din Ninive.

Prin urmare, - de vreme ce Domnul este binevoitor tuturor în aceeași măsură și evreii nu au fost aleși de El decât în vederea societății și a statului – conchidem că fiecare iudeu, considerat a fi înafara societății și a statului, nu are de la Dumnezeu niciun dar [care să fie] mai presus de al altora, și că între el și un păgân nu e nicio diferență. Astfel, de vreme ce este adevărat că Domnul este la fel de generos, milos și așa mai departe, cu toți și că datoria

profeților a fost de a învăța nu atât Legile proprii ale țării, cât adevărata virtute și de a-i învăța pe oameni în acord cu aceasta, nu este nicio îndoială că toate popoarele au avut profeți și că darul profeției nu a fost special [doar] iudeilor.

În realitate, atât istoriile sacre, cât și cele profane atestă acest lucru; și deși din istoria sacră a Vechiului Testament nu transpare că alte popoare ar fi avut atâția profeți câți au avut evreii, ba chiar că niciun profet păgân nu a fost trimis în mod special de Dumnezeu popoarelor, asta nu contează, căci evreii au avut grijă să scrie doar despre treburile lor, nu însă și despre cele ale altor popoare. Astfel, este de ajuns să descoperim în Vechiul Testament că oameni păgâni și necircumciși, precum Noe, Enoh, Abimelec, Balaam și așa mai departe, au profețit; apoi, că profeții evrei nu au fost trimiși de Dumnezeu doar evreilor, ci și multor altor popoare. În realitate, Ezechiel a prorocit⁵⁴ tuturor neamurilor cunoscute pe atunci. Mai mult, Obadia nu a profețit altora afară de edomiți, ceea ce știm [deja], și Iona a fost profet îndeosebi celor din Ninive. Isaia prezice și deplânge nu doar nenorocirile evreilor și anunță revenirea lor, ci și a altor neamuri. Căci Isaia 16:9 zice: על כן אבכה בבכי יעזר *din acest motiv, voi jeli cu plânset Iazerul*⁵⁵ și Isaia 19, mai întâi prezice nenorocirile egiptenilor și apoi revenirea acestora (vezi același capitol, versetele 19-21 și 25). Toate cele care sunt, fără îndoială, demne spre a fi consemnate sunt: faptul că [el zice că] Domnul le va trimite un Salvator care îi va elibera, că Domnul se va face cunoscut lor și apoi că egiptenii Îl vor cinsti cu daruri și sacrificii și, în cele din urmă, faptul că va numi acest popor, *binecuvântatul popor egiptean al Domnului*. În sfârșit, Ieremia este numit profet nu doar al neamului evreu, ci, în chip desăvârșit, profet al neamurilor (vezi Ieremia 1:5); el deplânge, prorocind, nenorocirile popoarelor și prezice revenirea acestora; într-adevăr, Ieremia 48:31 zice despre moabiți: על כן אעק מואב איליל ולמואב כלה אזעק *de aceea voi boci pentru Moab și pentru Moabul întreg strig*⁵⁶ și așa mai departe, și versetul 36 על כן לבי למואב כחללים יהמה

⁵³ De remarcat termenul רחמי (de la substantivul רחם, „uter”), înțeles drept „Domnul milostiv care iubește pe om” (vezi F. Brown, S. Driver, C. Briggs, *op.cit.*, p. 933).

⁵⁴ Lit. „a vorbi ca un profet”, de la verbul *vaticinor, -ari, -atus sum*.

⁵⁵ De remarcat construcția אבכה בבכי, de la rădăcina verbului ב.כ.ח, lit. „voi plânge cu plânset”.

⁵⁶ A se remarca intensitatea vizibilă în textul ebraic la nivel lingvistic, întrucât verbul איליל, de la rădăcina ל.ל.י, are sensul de „urlet”, „șipăt de durere” (verb onomatopeic, cf. F. Brown, S. Driver, C. Briggs, *op.cit.*, p.410).

acest motiv, *inima mea răsună pentru Moab asemenea unui flaut*; și la urmă, prezice revenirea acestora, precum și cea a egiptenilor, amoniților și elemiților. De aceea, nu este nicio îndoială că celelalte neamuri, au avut profeții lor, asemenea iudeilor, profeți care au profetizat și lor, și iudeilor.

Totuși, deși Scriptura nu menționează decât un anume Balaam, căruia i-ar fi fost revelate întâmplările ce vor urma ale iudeilor și ale altor popoare, totuși nu trebuie să se creadă că Balaam a profetizat doar cu acea ocazie; chiar din istoria însăși se observă foarte clar că devenise cunoscut cu multă vreme înainte datorită profeției și altor daruri divine. Căci, când Balac poruncește să fie chemat la el, zice (Numeri 22:6): *כי ידעתי את אשר תברוך יבורך ואשר תאור יואר*: *fiindcă eu știu că aduci binecuvântare celui care este [deja] binecuvântat și blestemi pe cel ce este blestemat*. Pentru care lucru, el avea întocmai aceeași virtute, pe care Dumnezeu i-a dăruit-o lui Avram (vezi Geneză 12:3). Apoi Balaam, ca unul obișnuit cu profețiile, răspunde solilor să îl aștepte până ce i se va revela voința Domnului. În timp ce profetea, adică atunci când tălmăcea adevărata intenție a Domnului, acesta obișnuia să le spună despre sine: *נאם כי יודע דת עליון מחזה שדי יהוה נופל וגלוי עינים* *vorba aceluia, care aude cuvintele Domnului și care află cunoașterea* (fie intenția, fie prevederea) *Celui Preaînalt și vede reprezentarea Celui ce tot poate, se pierde, dar iese la iveală cu ochii*⁵⁷. Apoi, după ce i-a binecuvântat pe evrei din porunca Domnului (firește, după cum era obișnuit să facă), a început să profetească și altor neamuri și să le prezică evenimentele ce vor urma.

Toate acestea demonstrează prea-bine că el a fost întotdeauna profet sau că a prorocit adesea și (lucru care, până în momentul de față, trebuie consemnat aici) că a avut acel lucru care, înainte de toate, îi făcea pe profeți siguri de veridicitatea profeției – evident, un suflet predispus numai către ceea ce este drept și bun. Căci el nu binecuvânta și nici nu blestema pe cine voia, precum gândea Balac, ci doar pe aceia pe care voia Domnul să îi binecuvânteze sau să îi blesteme. De aceea, îi răspunde lui Balac: *chiar dacă Balac mi-ar da atât argint și aur, încât aș putea să îi umplu casa, nu voi putea să trec peste porunca Domnului pentru a face bine sau rău din voia mea; ceea ce Domnul [îmi] va spune, eu voi spune*. Însă în ceea ce privește faptul că Domnul s-a mâniat pe el în timp ce era în pe drum, asta s-a întâmplat și lui Moise, pe când era plecat în Egipt din porunca Domnului

(vezi Exod 4:24) și, cât despre faptul că a primit bani pentru a profeti, Samuel a făcut același lucru (vezi I Samuel 9:7-8), și dacă a păcătuit în vreun lucru (legat de aceasta, vezi A doua Epistolă a lui Pavel, 2: 15-16 și Episola lui Iuda, v.11), *nu este nimeni într-atât de drept ca să facă întotdeauna bine și să nu greșescă niciodată* (vezi Ecleeziast, 7:20).

Și, într-adevăr, rugăciunile lui trebuiau să fi avut întotdeauna o deosebită valoare în fața Domnului și puterea lui în a blestema a fost cu siguranță foarte intensă, de vreme ce se poate descoperi în Scriptură, în atâtea rânduri - drept o dovadă a marei milostiviri a Domnului față de israeliți -, faptul că nu a vrut să îl asculte pe Balaam și a transformat blestemul lui în binecuvântare (vezi Deut. 23:6, Iosua 24:10, Neemia 13:2). Din acest motiv, a fost fără îndoială, foarte plăcut înaintea Domnului, căci rugăciunile și blestemele celor lipsiți de pietate nu îl impresionează pe Domnul.

Așadar, de vreme ce acesta a fost un profet adevărat și totuși e numit de Iosua (13:22) קוסם „clarvăzător” sau „ghicitor”, este cert că acest termen poate fi interpretat și ca având un înțeles pozitiv⁵⁸, iar cei pe care păgânii obișnuiau să îi numească ghicitori sau clarvăzătorii au fost profeti adevărați; cei pe care Scriptura adesea îi acuză și îi condamnă au fost falși clarvăzători, care înșelau neamurile, așa cum falșii clarvăzători înșelau pe iudei, lucru care se observă îndeajuns de clar din alte pasaje ale Scripturii. De aceea, conchidem că darul profetic nu a fost propriu iudeilor, ci comun tuturor popoarelor.

Totuși, fariseii afirmă cu tărie contrariul, anume că acest dar divin a fost propriu numai poporului lor, însă restul popoarelor preziceau lucrurile care vor urma printr-o nu știu ce virtute diabolică (ce nu poate născoci supersiția?!). Argumentul principal pe care l-au adus ca dovadă din Vechiul Testament pentru a-și confirma această părere printr-o autoritate este Exod 33:16, unde Moise zice Domnului: ובמה יודע אפה מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא רבמה יודע אפה מצאתי חן בעיניך אני ועמך מכל העם אשר על פני האשמה *căci oare prin ce lucru se va cunoaște că eu și poporul Tău am aflat har⁵⁹ în ochii Tăi? Cu siguranță, [se va cunoaște] atunci când vei merge cu noi, iar eu și poporul Tău ne vom separa de toate popoarele care se află pe întinderea pământului.* Din aceste

⁵⁷ De remarcat structura שדי יהוה, „Domnul cel atotputernic” (vezi F. Brown, S. Driver, C. Briggs, *op.cit.*, pp. 994–995).

⁵⁸ Lit. „poate fi luat în sens bun”.

⁵⁹ Alternativ: „grație”.

rânduri⁶⁰, zic, vor să tragă ei concluzia că Moise a cerut Domnului să fie favorabil iudeilor și să li se arate lor în mod profetic, ca apoi să nu mai îngăduie acest har niciunui alt popor. Firește, este ridicol ca Moise să fi fost invidios că Domnul este favorabil și altor neamuri sau [e ridicol] faptul că ar fi îndrăznit să ceară asta de la Dumnezeu.

Chestiunea este că, după ce Moise a cunoscut firea și toanele⁶¹ poporului său, și-a dat seama⁶² că ei nu pot duce la bun sfârșit cele începute, fără ajutorul din afară și unic al Domnului și fără cele mai mari miracole; mai mult, [a văzut] că fără un astfel de ajutor poporul va pieri inevitabil. Așa că a cerut acest ajutor din afară, unic al Domnului ca să fie sigur că Domnul vrea să îi mențină în viață. Într-adevăr, capitolul 34, versetul 9 spune astfel: *Dacă am aflat har în ochii Tăi, Doamne, rogu-te, fă să fii Domn între noi, căci acest popor este îndărătnic și așa mai departe.* Așadar, motivul pentru care a cerut acest ajutor din afară, unic, Domnului, este faptul că poporul era capricios, iar ceea ce arată și mai clar că Moise nu a cerut nimic Domnului afară de acest ajutor din afară deosebit, este însăși răspunsul Domnului; căci răspunde imediat (același capitol, versetul 10), *iată fac cu tine legământ, în fața întregului tău popor voi săvârși fapte demne de mirare, care nu au mai fost făcute nicăieri pe pământ, și nici la vreun alt neam și așa mai departe.* De aceea, Moise a vorbit aici doar despre alegerea evreilor, după cum am explicat-o, și nu a cerut nimic de la Domnul.

Cu toate acestea, în Epistola lui Pavel către Romani, descopăr un alt text, care mă impresionează [și] mai mult (3:1-2), unde Pavel pare să arate altceva decât [o facem] noi aici. De fapt, el spune: *Așadar, în ce stă superioritatea iudeului?⁶³ sau care este folosul circumciziei? este semnificativ oricum ar fi, dar în primul rând, este faptul că lor le-au fost încredințate cuvintele Domnului.* Însă dacă ascultăm atent învățătura lui Pavel, pe care vrea să o arate înainte de toate, nu vom descoperi nimic care să fie în contradicție cu teoria noastră, ci, dimpotrivă, [vom descoperi] că arată același lucru pe care îl arătam și noi aici. Căci versetul 29 al aceluiași capitol spune că Domnul este și al iudeilor și al neamurilor și capitolul 2:25-26, [spune] *dacă unul care este circumcis renunță la lege, circumcizia va deveni*

⁶⁰ Lit. „de aici”.

⁶¹ Lit. „firea îndărătnică/ încăpățânată”.

⁶² Lit. „a văzut clar”.

⁶³ Lit. „care este superioritatea iudeului?”.

*ne-circumcizie*⁶⁴, iar dacă cineva necircumcis va ține seama la porunca legii, *ne-circumcizia acestuia va fi considerată circumcizie*. Apoi, în 3:9 și 4:15 spune că este clar că toți iudeii și toate neamurile au fost, în aceeași măsură, sub păcat; însă când nu există o poruncă și o lege, păcatul nu e păcat⁶⁵.

De aceea, de aici este foarte clar că legea a fost revelată tuturor, fără excepție (ceea ce am arătat mai înainte din Iov 28:28), [o lege] sub care au trăit toți, care are drept scop⁶⁶ adevărata virtute și nu o lege care se stabilește pentru interesul și consolidarea unui anumit stat și care se adaptează numai caracterului unui singur popor. În cele din urmă, Pavel concluzionează că, de vreme ce Domnul este Domn al tuturor popoarelor, adică, este favorabil tuturor, în egală măsură, și [de vreme ce] toate popoarele au fost și sub lege, și în păcat, Domnul l-a trimis tuturor popoarelor pe al Său Hristos, ca să-i scape pe toți, în egală măsură, de robia legii, pentru a nu mai duce o viață bună⁶⁷ din constrângerea Legii, ci din hotărârea fermă a minții. Astfel, Pavel arată exact lucrul pe care [și noi] îl vrem.

Prin urmare, când zice că *vorbele Domnului au fost încredințate doar iudeilor*, fie trebuie să se înțealagă faptul că numai lor le-au fost încredințate legile în scris, în timp ce celorlalte neamuri li s-au încredințat doar prin revelație și prin perspicacitate, fie trebuie să spunem că Pavel răspunde după capacitatea iudeilor și potrivit cu părerile acestora din acea perioadă (de vreme ce caută să respingă acest lucru care pe care doar iudeii ar fi putut să îl obiecteze). Într-adevăr, pentru a face cunoscut ceea ce pe o parte văzuse, pe de altă parte auzise, cu grecii se comporta ca un grec, iar cu iudeii ca un iudeu⁶⁸.

Tot ce mai rămâne acum este să răspundem la argumentele acelor care vor să se convingă pe ei înșiși că alegerea evreilor nu a fost de scurtă durată și nu privea doar statul, ci a fost veșnică. Căci, vedem că după pierderea statului, zic ei, iudeii au supraviețuit atâția ani și când au fost risipiți și separați de toate popoarele, lucru care nu s-a mai întâmplat niciunui alt popor, apoi că scrierile sfinte par să ne învețe în multe locuri că Domnul i-

⁶⁴ În text, *praeputium*, -ii, „prepuț, necurățenie”.

⁶⁵ Alternativă de traducere: „păcatul, fără o poruncă și fără o lege, nu e păcat”.

⁶⁶ De la verbul *specto*, -are, -avi, -atum, „a ținti la”, „a urmări”, „a căuta”, „a tinde”, „a se referi la”.

⁶⁷ Lit. „a trăi bine”.

⁶⁸ Lit. „cu grecii era grec, cu iudeii era iudeu”.

a ales pentru Sine pe iudei pentru veșnicie și cu atât mai mult, deși și-au pierdut statul, totuși ei rămân aleșii Domnului.

Pasajele pe care ei le consideră că ne arată cât se poate de clar această alegere veșnică sunt îndeosebi: I. Ieremia 31:36, unde profetul declară că sămânța lui Israel va rămâne pe vecie neamul Domnului, comparându-i, vezi bine, cu ordinea statornică a cerurilor și a naturii; II. Ezechiel 20:32, unde pare să afirme faptul că, deși iudeii, având în vedere faptele, pretend să renunțe la cinstirea Domnului, totuși El îi va aduna pe ei la un loc din toate ținuturile în care fuseseră împrăștiați și îi va duce într-un loc pustiu, lipsit de popoare, așa cum i-a dus pe părinții lor în deșertul Egiptului; și în cele din urmă, după ce îi va alege pe ei dintre cei răzvrățiți și lipsiți, îi va duce pe muntele Sfînteniei Sale, unde Îl va cinsti întreaga familie al lui Israel.

Pe lângă acestea, sunt aduse ca dovadă, de obicei, și alte pasaje, îndeosebi de farisei; însă consider că va fi îndeajuns pentru toată lumea când voi răspunde la două din ele, lucru care îl voi face fără greutate⁶⁹, după ce voi arăta din Scriptura însăși că Domnul nu i-a ales pe evrei pentru veșnicie, ci doar pe baza aceleiași condiții, prin care îi alesese înainte pe canaanii, care au avut și ei preoți - după cum am arătat mai sus -, care îl cinsteau pe Domnul cu devotament și pe care, totuși, Domnul i-a îndepărtat [de la Sine] din cauza excesului, trândăviei și felul lor rău de a trăi. Chiar Moise avertizează israeliții în Levitic 18:27-28 să nu se murdărească cu incesturi, precum canaanii, ca să nu îi izgonească⁷⁰ și pe ei, așa cum a izgonit neamurile care locuiau în acele locuri. Și în Deut. 8:19-20, amenință cu vorbe deosebit de expresive distrugerea în întregime. Astfel, zice, העדותי בכם היום אבד תאבדון יהוה מאביד מפניכם כן תאבדון כגוים אשר יהוה מאביד מפניכם כן תאבדון *Mărturisesc azi vouă că veți pieri cu totul, asemenea neamurilor, pe care Domnul le-a facut să piară înainte de voi, astfel veți pieri.* Și în acest fel, se pot descoperi și alte pasaje în Lege, care susțin clar că Domnul nu a ales poporul evreu în chip desăvârșit și pentru veșnicie.

Astfel, dacă profeții le-au prezis un legământ nou și veșnic al Domnului, legământ al cunoașterii, iubirii și harului, se poate dovedi cu ușurință că acesta a fost promis doar celor pioși. Căci în același capitol al lui Ezechiel, pe care l-am citat de curând, se zice în mod clar că Domnul îi va separa pe cei răzvrățiți și pe cei lipsiți și în Sofonie 3:12-13 [se zice] faptul că

⁶⁹ Lit. „cu o greutate ușoară”.

Domnul îi va lua din mijlocul lor pe cei trufași și îi va ține în viață⁷¹ pe cei săraci. Și pentru că această alegere se referă la adevărata virtute, e greu de crezut⁷² că ea ar fi fost promisă doar celor pioși din rândul iudeilor, în timp ce restul nu au fost luați în considerare; ci, mai degrabă, se poate crede că adevărații profeți păgâni, care am arătat că au existat în toate popoarele, au promis același lucru celor devotați din rândul popoarelor lor și aceștia au fost consolati prin asta. De aceea, acest legământ etern al cunoașterii și iubirii este universal, și chiar din Sofonie 3:10-11 se observă foarte clar că în nicio chestiune nu trebuie admisă vreo diferență între iudei și celelalte neamuri și așadar, nu există vreo alegere aparte lor afară de aceea pe care am arătat-o deja.

Și faptul că profeții, atunci când vorbesc despre această alegere, care are drept scop numai virtutea adevărată, amestecă multe lucruri legate de sacrificii și de alte ceremonii, de reconstrucția Templului și a orașului, ei au vrut să explice, prin astfel de imagini, lucrurile spirituale, ținând seama de obiceiul și natura profeției, pentru arăta iudeilor, ai căror profeți erau, că refacerea Templului și a orașului trebuie să fie așteptată în perioada lui Cyrus. De aceea, iudeii nu au nimic astăzi care ar putea să fie atribuit doar lor și [restul] popoarelor nu. Însă, faptul că au continuat să existe împreună și fără un stat atâția ani, nu trebuie să ne mire, după ce s-au separat de toate popoarele într-un asemenea fel, încât au îndreptat ura tuturor față de ei, nu doar prin riturile străine, rituri contrare față de celelalte popoare, ci și prin semnul circumciziei, pe care îl păstrează cu ardoare.

Însă, experiența a arătat că ceea ce îi păstrează în viață este întocmai ura popoarelor față de ei. Odată, când regele Spaniei i-a constrâns pe evrei fie să primească religia domniei sale, fie să meargă în exil, foarte mulți iudei au primit religia preoților; dar, având în vedere că celor care au acceptat religia le-au fost încuviințate toate privilegiile spaniolilor nativi și pentru că au fost considerați demni de toate onorurile, s-au amestecat repede cu spaniolii astfel încât, după puțin timp nu le-a mai rămas nimic lor, nici măcar amintirea.

Cu cei pe care regele Portugaliei i-a silit să accepte religia domniei sale, s-a întâmplat opusul. Aceștia, deși s-au convertit, au trăit tot timpul

⁷⁰ De la verbul *evomo*, -are, -vomui, -vomitur, „a arunca afară”, „a vărsa”.

⁷¹ Lit. „îi va face supraviețuitori”.

⁷² Lit. „nu se poate crede”.

separați de toți ceilalți, firește, pentru că [regele] i-a declarat nedemni de orice onoruri. În această privință, consider că semnul circumciziei are o valoare atât de mare ca să mă convingă că acest lucru singur va ține acest popor în viață pentru totdeauna; ba mai mult, dacă bazele religiei lor nu le-ar slăbi sufletele, aș crede întru totul că, la un moment dat, profitând de o împrejurare favorabilă, de vreme ce lucrurile omenești sunt schimbătoare, ei își vor ridica din nou statul și Domnul Îi va alege din nou pe ei. Avem un exemplu foarte bun pentru acest lucru în rândul chinezilor, care păstrează și ei cu stăruință în vârful capului un moț⁷³, prin care se separă de toți ceilalți și s-au păstrat în acest fel timp de mii de ani, astfel încât întrec cu mult toate celelalte popoare în vechime; și deși nu au avut întotdeauna puterea supremă, totuși și-au recuperat-o și fără îndoială, și-o vor recupera din nou, când curajul⁷⁴ tătarilor va începe să slăbească din cauza excesului de avere și din cauza trândăviei.

În sfârșit, dacă cineva vrea să susțină că iudeii au fost aleși de Domnul pentru veșnicie din această cauză sau din orice alt motiv, eu nu mă voi împotrivi; numai să precizeze că această alegere, fie ea temporară sau veșnică, dat fiind că ea este proprie doar iudeilor, nu se referă decât la stat și la beneficiile trupești (din moment ce numai acest lucru poate distinge un popor de altul) și că niciun popor nu se distinge de altul privind inteligența și adevărata virtute, deci cu atât mai mult, în această privință niciun popor nu este ales de Domnul în favoarea altuia.

⁷³ De la substantivul *comma*, „coamă”, „păr prins în coadă”, „moț”.

⁷⁴ În text, formă de plural; alternativă de traducere: „sufletele”.